

'Marx' teksten hebben een enorme aantrekkingskracht'

Boeken - 17 mei 2018 - Auteur: Lynn Stroo

Toen 'Das Kapital', het wereldberoemde werk van Karl Marx, in 1867 uitkwam, duurde het nog jaren voordat zijn boodschap politieke navolging kreeg. "Marx en het marxisme zijn niet hetzelfde", stelt historica Christina Morina woensdagavond in een gesprek met cultuurfilosoof Maarten Doorman in Amsterdam. "De teksten van Marx waren een uitgangspunt. Het was een groep geëngageerde intellectuelen die de ideeën vormgaf en door Europa verspreidde."

"Marx wekt bij mij altijd een bepaald soort jeuk op", bekent Doorman op de bijeenkomst in het Goethe Instituut. Als 16-jarige jongen las hij het vuistdikke 'Das Kapital' van kaft tot kaft. "Ik was op vakantie met mijn ouders en had alleen dit boek bij me. Er was werkelijk niets anders te doen, dus ik las het uit." Voor veel intellectuelen was 'Das Kapital' juist een inspiratiebron, zoals voor de negen revolutionairen die de hoofdrol spelen in Morina's boek 'Die Erfindung des Marxismus'. Onder hen zijn bekenden, zoals Vladimir Lenin en Rosa Luxemburg, maar ook minder bekende aanhangers van Marx, zoals Victor Adler en Karl Kautsky. Volgens de Duitse krant Die Zeit is het boek 'een fascinerend groepsportret van een generatie die de theorie van Marx onder de mensen bracht'.

Goedaardige man met baard

Ook Morina (1976), wetenschappelijk medewerker bij het Duitsland Instituut, raakte gefascineerd door het marxisme, onder andere door haar eigen verleden. Het is ook niet voor niets dat haar boek is opgedragen aan haar ouders. Ze groeide op in de DDR, in Frankfurt an der Oder, vlakbij de Poolse grens. "Marx was overal. In elk gebouw hing wel een portret van de goedaardige man met flinke baard. Aan de keukentafel voerde ik lange gesprekken over rechtvaardigheid met mijn ouders. Toen ik 13 was viel de Muur en veranderde er veel. Ik ging in Leipzig studeren. Ik voelde me een jonge pionier, engageerde me voor de klassen in de samenleving. Mijn moeder zei toen tegen me: 'Jij zou het ver hebben geschopt, als de DDR er nog was.' Dat trof me. Maar ik ben geen marxist. Mijn boek is een kritische studie, vooral voortgekomen uit wetenschappelijke interesse."

Boek en presentatie

'Die Erfindung des Marxismus. Wie eine Idee die Welt eroberte' (München 2017) [Lees meer over het boek en over Morina](#)

[Lees meer over Doorman](#)

De bijeenkomst vond plaats het kader van de reeks '[Krise und Kritik: 200 Jahre nach Karl Marx](#)'

'Die Erfindung des Marxismus' past in een reeks boeken die de afgelopen jaren over Marx en het marxisme zijn verschenen. Er is volgens Morina sprake van een heuse 'Marx-revival' in Duitsland ([lees daarover Morina's column](#)). Tweehonderd jaar nadat Marx in 1818 werd geboren, wordt er veel over hem gepubliceerd. "West-Duitse schrijvers kunnen inmiddels ook wat vrijer naar Marx kijken. De 'DDR-kramp' is weg. Er wordt nu wat breder gekeken, ook naar Marx als filosoof en niet alleen als politicus. Het gaat lang niet meer alleen om biografieën. Er zijn nieuwe perspectieven."

Bourgeoisie

Morina's boek is daar een goed voorbeeld van. Jarenlang deed ze onderzoek naar de revolutionairen die het idee van Marx, namelijk dat de strijd van de arbeidersklasse uiteindelijk zou moeten leiden tot een socialistische revolutie, in de praktijk brachten. De meesten deden dat terwijl Marx nog leefde, hij stierf in 1883. Wat bracht ze ertoe zich met zijn ideeën te identificeren? Om daar een beeld van te kunnen schetsen, construeerde Morina vooral hun jonge jaren. Uit wat voor familie kwamen ze? En uit welk land? Wat lazen ze en wat schreven ze in hun dagboeken en brieven?

De negen revolutionairen die Morina beschrijft zijn:

Karl Kautsky, Tsjechië (1854-1938); Eduard Bernstein, Duitsland (1850-1932); Jules Guesde, Frankrijk (1845-1922); Jean Léon Jaurès, Frankrijk (1859-1914); Peter Struve, Rusland (1870-1944); Vladimir Lenin, Rusland (1870-1924); Rosa Luxemburg, Polen (1871-1919); Victor Adler, Oostenrijk, (1852-1918); Georgi Plechanov, Rusland (1856-1918)

Wat opvalt, is dat de negen hoofdpersonen bijna allemaal afkomstig zijn uit de bourgeoisie. Ze hadden dus van huis uit een afstand tot de arbeidersklasse waarvoor ze zich zo interesseerden. Rosa Luxemburg (1871-1919) bijvoorbeeld. De geboren Poolse die zich in Duitsland ontpopte tot een van de leiders van de Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD), begaf zich niet graag onder

arbeiders, zo blijkt uit een fragment dat Morina voorleest: “Ik ben het vriendelijkst als ik niemand zie”, schreef Luxemburg. Morina: “Van alle personen ben ik haar het minst sympathiek gaan vinden. In de DDR stond zij bekend als heldin. De empathische vrouw die zich inzette voor de onderdrukten. Maar uit alles blijkt dat ze daarbij geweld had gebruikt, als ze de middelen had gehad.” ([Zie ook: 'Rosa Luxemburg schrok niet terug voor burgeroorlog'](#))

Iemand die wel sympathie bij Morina opwekte, is de Oostenrijker Victor Adler (1852-1918). “Hij was arts en richtte de sociaaldemocratische arbeiderspartij op. Adler was meer begaan met het lot van de arbeiders. Hij maakte zich hard voor goede huisvesting en gezondheidszorg.”

Geen utopie

De negen protagonisten uit het boek waren volgens Morina stuk voor stuk overtuigd dat zij de geschiedenis konden veranderen. “Ze zagen de teksten van Marx als objectief en wetenschappelijk. Het had niets met religie of een sekte te maken. Marx schotelde ze geen utopie voor, maar stelde dat er concreet iets moest veranderen. Dat zorgde voor een enorme aantrekkingskracht. De marxisten dachten dat zij de wereld zagen zoals hij echt was, dat zorgde ook voor onderlinge strijd.”

“Het is een redelijk mild groepsportret van de marxisten geworden”, concludeert Doorman. “Lenin was zoals veel mensen weten best wel een hond. Maar je zoekt het conflict niet op in je boek.” Volgens Morina zijn de karakters van de hoofdpersonen zeker doorslaggevend geweest voor hun daden. “Lenin, leider van de Russische revolutie, was een gevoelloze man. Ijskoud, maar ook intelligent. Het was 1917, er was een ‘oercatastrofe’ gaande. Ik heb het denken en doen van mijn hoofdpersonen ook in de tijdgeest willen plaatsen.”

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:

<https://duitslandinstituut.nl/artikel/26098/marx-teksten-hebben-een-enorme-aantrekkingskracht>